

Bijlage bij Verzamelbrief Justitiële Jeugd van 20 mei 2025– Resultaten Werkagenda Strafrechtketen LVB-proof

De strafrechtketen werkt al enkele jaren aan een betere aansluiting van het strafproces op verdachten met een Licht Verstandelijke Beperking (LVB).¹ Alle betrokken strafrechtketenpartners² zetten zich hiervoor in vanuit de werkagenda "Strafrechtketen LVB-Proof". De werkagenda is in 2022 verlengd tot en met 2024. Hieronder worden de behaalde resultaten van de werkagenda toegelicht.

1. Kennis op niveau

Het gestelde doel vanuit dit thema is om het onderwerp LVB standaard in de basisopleiding op te nemen en zittende medewerkers bij te scholen.

Bij alle betrokken ketenpartners maakt het onderwerp LVB inmiddels standaard deel uit van de opleiding; ofwel door middel van een afzonderlijke module over LVB, ofwel als onderdeel van een breder thema (zoals de aandacht voor kwetsbaarheid bij verdachten – waaronder een LVB – in de basisopleiding van de politie, of de verdiepende cursus over de omgang met mensen met een LVB of psychotische stoornis voor het OM en de Rechtspraak). Daarbij wordt bij alle ketenpartners ook aandacht besteed aan hoe om te gaan met mensen met een LVB.

Voor de politie geldt verder dat wordt verkend of de training voor de 'kwetsbaarheidstoets' kan worden opgenomen in het stelsel van permanente educatie voor hulpofficieren van justitie. Verder hebben de RvdK, de 3RO en Halt ingezet op trainingen over de SCIL-afname. Daarnaast zijn bij de opleidingen van de 3RO, het OM en de Rechtspraak VR-brillen in gebruik zodat medewerkers de wereld kunnen ervaren door de ogen van iemand met een LVB.

De William Schrikker Stichting Jeugdbescherming en Jeugdreclassering (hierna: WSSJB&JR) is de jeugdreclasseringsspecialist, met landelijke dekking, in het werken met jongeren met een LVB. Het aan WSSJB&JR verbonden expertisecentrum, Expect Jeugd, zet zich door middel van onder andere presentaties en trainingen aan ketenpartners in voor landelijke kennisdeling over het onderwerp LVB.

2. Koppeling zorg- en sociaal domein

Het streven vanuit dit thema is om bewustwordingsactiviteiten, zoals een LVB-tour, te starten waarbij ook het zorg- en sociaal domein zou worden aangehaakt. Daarnaast zou worden ingezet op interdepartementale samenwerking met voornamelijk VWS om knelpunten weg te nemen.

De 3RO heeft bijgedragen aan de LVB-tour³ en heeft op zowel landelijk als regionaal niveau kenniskringen opgericht waarmee een koppeling tussen de reclassering en zorg is gecreëerd. Bovendien hebben het Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering, en de Stichting Verslavingsreclassering GGZ binnen de eigen organisaties afdelingen met zorg waardoor deze koppeling geborgd is.

De betrokken ketenpartners geven aan de verbinding met het zorg- en sociaal domein van belang te vinden. Binnen de scope van de werkagenda is het lastig gebleken om de aansluiting met het sociaal domein goed te maken. Deze koppeling wordt als belangrijk ervaren vanuit de gedachte dat een LVB niet overgaat en mensen met een LVB dus (doorgaans) gebaat zijn bij langdurige ondersteuning. Omdat de tijd waarin iemand zich in de strafrechtketen bevindt relatief kort is, is juist het beschikbaar zijn van passende hulp aan de voorkant en passende nazorg van belang.

¹ Het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap ligt hieraan ten grondslag. Dit verdrag heeft als doel het volledige genot door alle personen met een handicap van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid te bevorderen, beschermen en waarborgen, en ook de eerbiediging van hun inherente waardigheid te bevorderen. Dit betreft o.a. mensen met een mentale en intellectuele beperking (art. 1).

² De betrokken ketenpartners zijn: Politie, ZSM, Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming, Halt, de drie Reclasseringsorganisaties (Reclassering Nederland; Leger des Heils Jeugdbescherming & Reclassering; Stichting Verslavingsreclassering GGZ), Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), William Schrikker Jeugdbescherming en Jeugdreclassering, met ondersteuning van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

³ het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) heeft een interactieve dag ontwikkeld. Doel was om aan de hand van oefeningen en discussie ervaring op te doen met hoe LVB-kenmerken zijn te herkennen en hoe er op een passende manier aandacht aan gegeven kan worden. Doelgroepen zijn politieagenten, officieren van justitie, reclasseringsmedewerkers, interventiespecialisten, medewerkers van Halt, Slachtofferhulp, rechtbanken en gevangenis.

3. Informatiedeling

Onderzocht is of ketenpartners knelpunten ervaren bij het onderling kunnen delen van informatie over een (vermoeden van) LVB. In dit onderzoek is naar voren gekomen dat LVB-indicaties (waaronder de SCIL) worden gedeeld op de ZSM-tafel⁴ en dat daarbij geen knelpunten worden ervaren. Verder bestaan afspraken tussen de RvdK, Halt, gecertificeerde instellingen (jeugdreclassering) en de 3RO over het delen van informatie over LVB-indicaties, passend binnen de AVG privacy wetgeving. Voor de politie geldt dat deze informatie niet altijd beschikbaar is omdat zij zich aan de start van de keten bevinden. Wel kan de politie signalen over een LVB doorgeven vanuit het sociaal verhoor⁵. Voor DJI (gevangeniswezen)⁶ geldt dat zij in een vroeg stadium van het detentietraject afstemming proberen te vinden met reclassering en gemeente om informatie in te winnen over een mogelijke LVB.

4. Signaleren en herkennen

Een licht verstandelijke beperking uit zich in een IQ-score tussen de 50 en 70. Deze IQ score kan vastgesteld worden door een gedragswetenschapper (psycholoog, orthopedagoog of psychiater). Daarnaast is een LVB meer dan het hebben van een lagere intelligentie. Ook beperkingen in bijvoorbeeld sociale en praktische vaardigheden (zogenaamde adaptieve vaardigheden) spelen een cruciale rol. Er is sprake van een adaptieve beperking als iemand niet kan voldoen aan wat bij de kalenderleeftijd en de eigen cultuur in het algemeen verwacht wordt.⁷

Op het moment dat een verdachte in aanraking komt met organisaties binnen de strafrechtketen, is niet altijd bekend dat er sprake is van LVB problematiek. Omdat er bij deze verdachten sprake kan zijn van een lagere intelligentie of problemen in vaardigheden, is het van belang zicht te krijgen op aanwezigheid van mogelijke LVB problematiek. Hiervoor wordt binnen de strafrechtketen gebruik gemaakt van de SCIL (Screener voor Intelligentie en Licht verstandelijke beperking). Met de SCIL kan een eerste indruk verkregen worden of er mogelijk sprake is van een licht verstandelijke beperking. Het is geen diagnostisch instrument. Als uit de SCIL blijkt dat er mogelijk sprake is van LVB, is dit een indicator voor de inzet van vervolgonderzoek door een gedragswetenschapper.

Met dit agendapunt binnen werkagenda wordt een structureel gebruik van de SCIL (door de 3RO, DJI, RvdK en Halt) of een andere manier van herkenning van LVB (door de politie, het OM en de Rechtspraak) beoogd.

Het gebruik van de SCIL is bij de RvdK verplicht bij een nader omschreven doelgroep en de hoeveelheid afnames is de afgelopen jaren gestegen. Ook bij de 3RO is het aantal afnames omhoog gegaan, mede mogelijk gemaakt door extra financiële middelen vanuit JenV. De 3RO neemt de SCIL standaard af, tenzij sprake is van vastgelegde exclusiecriteria (bijvoorbeeld reeds afgerond hoger onderwijs). Voor Halt geldt dat zij voldoen aan de afgesproken norm voor SCIL-afname. Indien DJI geen informatie van ketenpartners heeft ontvangen over (het vermoeden van) een LVB, kan de SCIL worden afgenomen wanneer dat nodig wordt geacht.

Voor de medewerkers van het OM en de Rechtspraak geldt dat een cursus beschikbaar is die hen leert een LVB te herkennen en hoe zij hun benadering daarop kunnen aanpassen. Bij de politie worden hulpofficieren van justitie getraind om bij de voorgeleiding van een verdachte op een juiste wijze te toetsen op de mogelijke aanwezigheid van een kwetsbaarheid (waaronder het hebben van een LVB).

Voor WSSJB&JR, als jeugdreclasseringsspecialist, geldt dat een jeugdige aan hen wordt toegewezen juist vanwege het bestaan van een vermoeden van LVB. Het stadium van het afnemen van de SCIL is dan ook voorbij (het vermoeden van een LVB is immers al aanwezig). Wel kan het zijn dat WSSJB&JR nader onderzoek laat doen.

⁴ In het ZSM-netwerk werken de volgende organisaties met elkaar samen: Halt, Openbaar Ministerie, Politie, Raad voor de Kinderbescherming, Slachtofferhulp Nederland, de 3 reclasseringsorganisaties (3RO). Het doel van deze werkwijze is om zorgvuldig, snel en op maat te reageren op veelvoorkomende criminaliteit.

⁵ Het sociaal verhoor is vaak het eerste deel van het verhoor waar vragen over de persoon van de verdachte worden gesteld

⁶ Voor DJI geldt dat de werkagenda betrekking heeft op het gevangeniswezen, aangezien bij jeugd en forensische zorg sprake is van een behandelsetting, waarin LVB wordt meegenomen in diagnostiek en behandeling. Waar in deze tekst wordt gesproken over DJI, wordt dus het gevangeniswezen bedoeld.

⁷ <https://www.kenniscentrumlvb.nl>

5. Communiceren

Het doel is om het communicatiemateriaal en de gespreksvoering aan te passen aan het (taal)niveau van mensen met een LVB.

Bij alle ketenpartners komt het omgaan met mensen met een LVB terug in de opleidingen en trainingen die beschikbaar zijn voor de medewerkers. Voor wat betreft het communicatiemateriaal geldt het volgende.

Brieven en brochures van de politie worden op taalniveau B1 geschreven. Ook bij de 3RO is het communicatiemateriaal aangepast. De RvdK past in 2025 al zijn communicatiemateriaal aan op basis van feedback van cliënten. Binnen de Rechtspraak wordt het gebruik van korte zinnen, makkelijker woorden en opbouw ('klare taal') in uitspraken en communicatiemateriaal gestimuleerd. Bovendien bestaat bij de Rechtspraak de ambitie om alle content op de website naar taalniveau B1 te brengen. De website van het OM wordt op onderdelen gecontroleerd op begrijpelijkheid. Daarnaast werkt het OM aan de beoordeling van brieven op leesbaarheid. Bij WSSJB&JR is het communicatiemateriaal standaard aangepast op de doelgroep. Door middel van een cliëntenraad wordt de doelgroep hier ook bij betrokken. Zo is videomateriaal gemaakt omdat de jongeren aangeven dat dit beter voor hen werkt.

Voor Halt geldt dat het communicatiemateriaal ongewijzigd is gebleven.

6. Handelingsperspectief

Voor de medewerkers van de verschillende ketenpartners moet duidelijk zijn hoe zij hun werkzaamheden (zoals advies of oplegging) kunnen aanpassen bij (het vermoeden van) een LVB. Hiervoor zou aandacht moeten zijn in opleidingen en werkinstructies.

In het geval van zwaardere delicten betreft de politie bij het verhoor, indien nodig, een collega die is opgeleid in het verhoren van kwetsbare verdachten (VKV). Bij eenvoudige strafbare feiten wordt het verhoor afgenomen door collega's zonder specifieke VKV-opleiding. Wel wordt een beslisboom gehanteerd om te bepalen of het verhoor (van een verdachte, slachtoffer of getuige) audiovisueel geregistreerd moet worden; dat is onder meer het geval als de persoon minderjarig is of door de hulp officier van justitie als kennelijk kwetsbaar is aangemerkt. Als pas tijdens een verhoor blijkt van een vermoeden van LVB, is het aan de betreffende collega het verhoor uit te stellen en een specialist te raadplegen.

De RvdK kan verschillende interventies adviseren die specifiek zijn ontwikkeld voor jongeren met LVB-problematiek. Ook de 3RO beschikt over verschillende gedragsinterventies die geschikt zijn voor mensen met een LVB. Medewerkers van de 3RO kunnen daarbij terugvallen op een handreiking en factsheet over het reclasseren van cliënten met een LVB. Ook bij Halt wordt de begeleiding en inhoud van de interventie afgestemd op de jongere. Voor DJI geldt dat het persoonlijke Detentie- en Re-integratieplan van de gedetineerde maatwerk is en de doelen in dit plan worden afgestemd op een eventuele LVB. De werkwijze van WSSJB&JR, als jeugdreclasseringspecialist in het werken met jongeren met een LVB, sluit aan op het werken met jongeren en gezinnen met een verstandelijke beperking. Vanuit de kennis over en ervaring met het werken met de LVB-doelgroep wordt op maat gewerkt aansluitend bij wat de jongere of het gezin zelf kan en waar extra ondersteuning nodig is. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van diverse voor de doelgroep ontwikkelde tools en materialen.

Bij het OM kijkt de officier van justitie bij de vervolging naar de aard en de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van de verdachte. Een LVB – indien bekend – kan hierbij meespelen. In hoeverre dat gebeurt, is casusafhankelijk. Ook bij Rechtspraak houdt de rechter bij de strafoplegging rekening met de aard en de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder deze zijn begaan en de persoon van de verdachte zoals die uit het dossier en tijdens de behandeling ter terechtzitting naar voren zijn gekomen. In die zin kan een LVB meespelen bij de strafoplegging. De vraag in hoeverre dat ook daadwerkelijk het geval is, is wederom casusafhankelijk.

Verder kunnen de ketenpartners aan de ZSM-tafel gebruik maken van een praatplaat die in samenwerking met het lectoraat 'LVB en risicovol gedrag' aan de Hogeschool Leiden is ontwikkeld. Deze praatplaat geeft inzicht in het proces om te komen tot een passende interventie of sanctionering bij mensen met een LVB.